

ANMELDELSER

JASON ANTROSIO & RUDI COLLOREDO-MANSFELD: *Fast, Easy, and In Cash. Artisan Hardship and Hope in the Global Economy.* Chicago: University of Chicago Press 2015. 243 sider. ISBN 978 02 2630 261 4. Pris: 157 kr. (pb).

Økonomisk antropologi har levet en skyggetilværelse siden 1970'erne. De seneste år har vi set en række forsøg på at revitalisere en gren af antropologien, som syntes at have svært ved at undslippe tidligere tiders sprogbrug. Det billede bliver udfordret med *Fast, Easy and In Cash*. Jason Antrosio og Rudi Colloredo-Mansfelds samskrevne monografi er bemærkelsesværdig af flere grunde: en detaljeret etnografi af det nordlige Andes som et sted, der er dybt forbundet med omverdenen; en reformulering af økonomisk antropologi med et globalt perspektiv; en eksperimentering med medforfatterskabet, og et bud på, hvordan tidens politiske økonomi i den akademiske verden skaber nye former for etnografisk (sam)arbejde.

Fast, Easy, and In Cash består af en introduktion, et konceptuelt kapitel og en konklusion samt fire empiriske kapitler. Den lægger ud med at beskrive et paradoks: Både i nord og syd har kunsthåndværkeren (*artisan*) fået en prominent plads. Vi ser det i opblomstringen af mikrobryggerier, lokale osteproduktioner og særlige råvarer med geografisk appellations. Forfatterne til denne bog bemærker det paradoksale i, at kunsthåndværkeren og entreprenøren appellerer til både kapitalister og antikapitalister: Evnen til at skabe nyt og til at investere særlige evner i arbejdet er, hvad der skal bringe kapitalismen ud af dens nuværende krise. Men for antikapitalister er det selvsamme kombination af innovation og tradition, som skaber et bæredygtigt alternativ til kapitalismen.

Bogen er en historie om globalisering og om, hvordan tilsyneladende lukkede økonomier og lokaliteter er dybt forbundne med regionale, nationale og internationale flows af materialer, ideer og teknologier. Den fokuserer på innovation og viser de overraskende rejser, nye ideer kan tage på. Kombinationen af innovation og tradition har sit særlige udtryk i Ecuador og Colombia. Det personificeres i præsidenterne Correa og Uribe, der med hvert sit program – et med det 21. århundredes socialisme, det andet med nyliberale, markedsorienterede reformer – omfavner kunsthåndværkerens innovationer som et billede på nationens fremtid. Bogen forsøger at bryde med dette tilsyneladende modsætningsforhold mellem innovation og tradition ved etnografisk at vise, hvordan folk ikke opererer som

sådanne arketyper. Tradition og innovation er dybt forbundne, og kapitalisme og marked er ikke entydige størrelser. Selv under et markedsregime opstår der gensidigheder og fælles ressourcer.

Etnografisk følger bogen særligt, hvordan design, materialer og teknikker rejser. De fire egentlige empiriske kapitler undersøger hver deres vare, dens historie og dens indlejring i sociale relationer. Strategien illustreres allerede på bogens første sider, hvor vi følger historien om Ecuadors præsident Correa og hans emblematiske skjorte med vævet mønster. Vi hører om forhistorien til, hvordan denne type skjorter skiftede fra at være en bryllupsskjorte til at blive en vare, der blev solgt på markedet, og om, hvordan designet af det karakteristiske mønster blev udviklet af særligt talentfulde kvinder. Historien om skjorten slutter ikke med Correas første offentlige optræden i selskab med ovennævnte Uribe, for pludselig blev designet til en fælles ressource blandt kunsthåndværkere. Samtidig blev der også åbnet et marked mod nord, og skjorten blev del af en ganske lukrativ international handel. Det er denne dynamik mellem individuel innovation og dens indlejring i et større fælleskab, som bogen beskriver ganske detaljeret igennem sine kapitler. Den viser, hvordan sådanne *artisan economies* både er afhængige af evnen til at tænke nyt og udvikle produkter, samtidig med at dette skaber en form for fælles gode, en intellektuel *commons*, i en kontekst, der er præget af intens konkurrence mellem producenterne.

Netop ideen om en intellektuel og kulturel *commons* er central for at forstå samspillet mellem producenter. Det kan også hjælpe os til at forstå de sociale og økonomiske dynamikker, som gør, at særlige produkter og færdigheder koncentrerer i specifikke lokaliteter: malerier i én landsby, skjorter i en anden, broderi i en tredje. Gensidigheden er indlejret i konkurrencen. Et andet centralt element i bogen er ideen om invasive økonomier. Metaforen er taget fra økologi og understreger, hvordan nye produktionsformer indgår i både symbiose og konkurrence med eksisterende økonomiske og sociale strukturer. En invasiv økonomi transformerer steder. Den bliver en ressource, men udkonkurrerer samtidig andre former for økonomisk aktivitet. Opløstringen af nye fælles ressourcer i en konkurrencekontekst viser således, hvordan økonomier og innovationer indgår i lokale sammenhænge og genskaber disse på ny vis.

Læsere, som er bekendte med tidligere debatter om sociale og økonomiske transformationer på landet, vil kunne genkende nogle af de spørgsmål, der behandles. For nybegyndere er dette et godt sted at starte, og især kapitel to giver et godt overblik over udviklingen af disse. Især to ideer udfordres her: for det første antagelsen om, at bønder afstår fra risikable handlinger, og for det andet understreges det, at rurale samfund altid har været forbundet med markeder. *Fast, Easy, and In Cash* giver et forfriskende bud på, hvordan sådanne spørgsmål kan

tackles empirisk og konceptuelt. Læsere med romantiske forestillinger om kunsthåndværk i Andes vil blive udfordret, for det er en barsk, konkurrencepræget verden, Antrosio og Colloredo-Mansfeld beskriver. Det er også en verden, hvor traditioner i høj grad er opfundne, hvor aktører opererer ud fra økonomiske kalkuler, og hvor moderniteten – og drømmen om denne – driver værket. I disse beskrivelser er vi langt fra andinske essentialiseringer. Men hvor bogen behændigt undgår at fange sine *artesanos* i lukkede livsverdener, kan det diskuteres, om den går for vidt i sine fortløbende paralleller mellem nordamerikanske og andinske kunsthåndværkere. Forfatterne skal dog komplimenteres for at insistere på, at analysen har en udsigelseskraft, der rækker ud over den snævre empiriske felt.

Endelig er dette en fortælling om, hvordan etnografi kan bedrives under de nuværende omstændigheder i det nordamerikanske universitetsmiljø – og således ikke langt fra, hvad der i stigende grad også ligner, en dansk kontekst. Det lange, ensomme etnografiske feltarbejde er ikke en mulighed i en verden, hvor både familiære og fakultære forpligtelser kalder. Denne bog giver et godt bud på, hvordan alternative strategier kan udtænkes i forhold til at designe projekter, som kører over længere tid, som er kollaborative, og som gør brug af lokale samarbejdspartnere. Også af den grund er den relevant læsning for feltarbejdere, som stræber efter at balancere familie- og arbejdsliv, som det hedder til de årlige MUS-samtaler.

De senere år har vi set en opblomstring af samskrevne monografier, og *Fast, Easy, and In Cash* indskrives sig i denne bevægelse. I lighed med Colloredo-Mansfelds tidligere udgivelser er dette en uhyre velskrevet bog. Prosaen er præcis, overblikket stort og indsigterne dybe. Selv om kompleksiteten i materialet og det konceptuelle apparat er omfattende, bliver det serveret på en let tilgængelig måde. Den bør være pensum for andinister, men vil også være interessant for studerende og mere erfarne antropologer, som arbejder med økonomiers forbundethed, globaliseringens lokale udtryk og sociale forandringsprocesser uden for den snævre regionale kontekst.

Mattias Borg Rasmussen
Adjunkt

Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet

MARIEKE VAN HOUTE: Return Migration to Afghanistan. Moving Back or Moving Forward? Cham: Palgrave Macmillan 2016. 237 sider. ISBN 978 33 1940 774 6. Pris: 716,75 kr. (hb).

Den såkaldte flygtningekrise har de senere år været på den politiske agenda i en række europæiske lande, herunder Danmark. I stigende erkendelse af, at politik,

politi og grænsehegn er relativt nyttesløse i forhold til at bremse flygtninge fra Afrika, Mellemøsten og Centralasien, er statslige programmer for hjemsendelse (et mere mundret ord for deportation) blevet intensiveret. Afghanistan har i årevis været storleverandør af unge mænd, mange mindreårige, men også kvinder og familier, på flugt til Europa. Den Europæiske Union havde i 2016 som målsætning at hjemsende 80.000 afghanske asylansøgere. Samme år deporterede nabolandet Iran mere end 300.000 afghanere. Tal fra Pakistan ligger i samme størrelsesorden. I 2017 fik flere end 80 procent af de afghanske asylansøgere herhjemme „negativ“ og står derefter til hjemsendelse. Det sker på basis af bilaterale aftaler, der groft sagt handler om, at Danmark fortsat yder bistand til udvikling og genopbygning, mod at Afghanistan accepterer hjemsendelser. Men hvad betyder det for den enkelte at blive deporteret? Hvad betyder det for genopbygningen af Afghanistan? Og skaber returnmigration overhovedet udvikling og stabilitet? Det er sådanne centrale spørgsmål, Marieke van Houte tager fat på i bogen *Return Migration to Afghanistan. Moving Back or Moving Forward?*

Studiet bygger på 35 livshistorieinterviews foretaget i 2012 med afghanske returnmigranter bosat i hovedstaden Kabul. De har alle tidligere opholdt sig en årrække uden for Afghanistan (typisk 5-20 år) og boet i Holland, Storbritannien, Tyskland eller Skandinavien. Størstedelen (31 stk.) af fortællerne er mænd. De 20 af dem er frivilligt returneret, mens resten har været i forskellige hjemsendelsesprogrammer og er blevet deporteret.

De første kapitler præsenterer studiet og placerer det i litteraturen samt opridser udviklinger i Afghanistans nyere krigshærgede historie og deraf følgende flygtningestrømme. Van Houte redegør for fremkomsten af den såkaldte migrations-, udviklings- og fredsofbygningsnexus (*migration-development-peacebuilding nexus*), der begrundes og legitimeres den aktuelle kobling mellem hjemsendelser, genopbygning og udviklingspolitik. Fremkomsten af denne nexus dateres til slutningen af den kolde krig, men har fået yderligere næring ved vestlige staters sikkerhedsgørelse efter den 11. september 2001, den økonomiske krise i 2007-2008 og som akut løsning på „migrationens lange sommer“ i 2015. Disse begivenheder betyder, at en række europæiske stater i dag bruger en anseelig del af deres udviklings- og genopbygningsmidler på AVR (*Assisted Voluntary Return*) og AVRR-programmer (*Assisted Voluntary Return and Reintegration*).

Van Houte er dog ikke kun interesseret i den politiske udvikling og migrationsregimer i Europa, men også i migranternes egne oplevelser af at vende tilbage til Afghanistan. Kapitel 3 diskuterer følgelig deres muligheder og motiver for returnmigration. Her fremhæves betydningen af en opholdsstatus i Europa: De, der er vendt frivilligt tilbage, har muligheden for at forlade Kabul, hvis lokumet brænder.

Pointen udbygges i kapitel 4, der, inspireret af sociologen Mark Granovetter, diskuterer returnmigranternes former for „mangeartede forankringer“ (*multiple embeddedness*), dvs. deltagelse i og tilhørsforhold til institutionelle, økonomiske, sociale og kulturelle aspekter af deres nye liv i Kabul. Igen bliver informanternes livs- og flugthistorier vigtige: De informanter, der var del af Afghanistanens politiske, økonomiske eller intellektuelle elite, før de flygtede, har alle årene haft flere ressourcer at trække på; de klarer sig også markant bedre end mere jævne folk (*modest folk*), der ikke nødvendigvis havde netværk og forbindelser, men blot flygtede for at redde livet for sig og sine. Det klasseperspektiv, der anlægges med kategorierne „elite“ og „jævne folk“, bliver dermed en forklaring på returnmigranternes ulige succes. Dette er givet korrekt, men hvilken rolle spiller andre faktorer som fx etnicitet? Det kunne være interessant at høre noget om, hvordan etnisk baserede netværk af pashtunere, tadjikker, hazaraer osv. udgør en ressource for returnerede migranter i Kabul. Dette aspekt er desværre udeladt.

Kapitel 5 inddrager betydningen af ægteskab, seksualitet og køn. Oprindeligt var disse temaer ikke del af projektets forskningsdesign, men det viste sig hurtigt, at van Houtes informanter igen og igen vendte tilbage til dem i bestræbelserne på at fortælle om og forklare deres aktuelle situation (s. 121). De giver blandt andet eksempler på, hvordan erfaringer med kærester fra Europa ikke kan overføres til Kabul. Flere returnmigranter er ufrivilligt blevet centrum for større familiekontroverser, fordi de ikke har respekteret eller forstået lokale normer for relationer mellem ugifte kvinder og mænd.

Materialet påpeger, hvordan migranter, der er tvunget tilbage, ofte hurtigt indgår et lokalt ægteskab: dels for at lægge afstand til deres liv og tid i Europa og dels for strategisk at etablere nye lokale netværk og familieforbindelser. Som informanten Hamid rammende proklamerer: „Du kan ikke leve uden kvinder“ (s. 131). Modsat har de, der har legal status i Europa (og følgelig mulighed for at rejse frem og tilbage), nogle gange ægtefæller både i Europa og i Afghanistan. Den transnationale familie og mobile livsform udbygges med ægteskaber både her og der.

Kapitel 6 diskuterer, hvorvidt returnmigranter vitterligt er forandringsagenter (*agents of change*), og hvilke former for forandring de medvirker til at skabe lokalt. Van Houte diskuterer, hvordan returnmigranter relaterer sig til hverdagen i Kabul i forhold til personlig sikkerhed, institutionelle aspekter, psykologiske faktorer og udsigter for fremtiden. Generelt oplever migranterne, at deres personlige sikkerhed er truet. De har ikke netværk; deres status af at være tidligere migrant gør dem sårbare for stigmatisering og udnyttelse; de konfronteres med et korrupt bureaukrati; de mangler arbejde og oplever, hvordan byens lokalbefolkning tilsyneladende er blevet mere aggressiv og voldelig efter årtier med krig og ufred. Det er barsk kost for alle.